

WAYS TO INCREASE THE PROFESSIONAL RELIABILITY OF THE DRIVER

Pardaboyev Utkir Abduraximovich¹

Azimov Akmal²

Jizzakh Polytechnic Institute

KEYWORDS

driver,
car,
traffic safety,
crossroads,
driver's work time,
rest time,
road map,
traffic schedule

ABSTRACT

The driver's professional readiness is determined by his age, work experience, professional knowledge and skills acquired during employment. Mental preparation for driving is also important here. A driver's ability to work is determined by his high quality performance and ability to perform his duties effectively.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.6590965

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Assistant of the Department of "Vehicle Engineering", Jizzakh Polytechnic Institute, Jizzakh, UZB (utkirpardaboyev@gmail.com)

² Assistant of the Department of "Vehicle Engineering", Jizzakh Polytechnic Institute, Jizzakh, UZB (akmaldotsent@gmail.com)

HAYDOVCHINING KASBIY ISHONCHLILIGI OSHIRISH USULLARI

KALIT SO‘ZLAR:

haydovchi,
avtomobil,
harakat xavfsizligi,
chorraxa,
haydovchi ish vaqti,
dam olish vaqti,
yo‘l varaqasi,
yo‘nalish grafigi

ANNOTATSIYA

Haydovchining kasbga tayyorlanganligi uning yoshi, ish staji, mehnat faoliyati davrida olgan kasbiy bilimlari va mahorati (ko‘nikmalari) bilan aniqlanadi. Haydovchilikka ruhiy tayyorgarlik ham shu o‘rinda muhim ahamiyat kasb etadi. Haydovchining ish qobiliyati uning yuqori sifatli ko‘rsatkichlari va o‘z vazifasini samarali bajara olishi bilan aniqlanadi.

Haydovchi axborotlarni sezish a‘zolari orqali qabul qiladi: ko‘rish, eshitish, hid bilish, ushlab ko‘rish, bo‘g‘in mushak orqali sezish va boshqalar. Bu a‘zoldan eng asosiysi ko‘rish a‘zolari hisoblanadi, chunki haydovchi 90-95% axborotni ko‘rish orqali qabul qiladi.

Axborotlarni qabul qilish, ularni tushinib etish va avtomobilni boshqarish uchun to‘g‘ri yechim qabul qilish va o‘z vaqtida to‘g‘ri xatti harakatlarni amalga oshirish haydovchining shaxs sifatida mijoziga ruxiy-fiziologik imkoniyati va holatiga, kasbiy tayyorgarlik darajasiga bog‘liq.

Haydovchining kasbiy ishonchliligi deb, uni butun ish davomida va barcha yo‘l sharoitlarida avtomobilni xavfsiz boshqara olish qobiliyatiga aytiladi.

Haydovchining kasbiy ishonchliligi quyidagi ko‘rsatkichlar bilan tavsiflanadi:

- haydovchining kasbga yaroqliligi;
- haydovchining kasbiy tayyorgarligi;
- haydovchining ish qobiliyati;

Haydovchining kasbga yaroqliligi uning sog‘ligi, ruhiy-fiziologik sifatleri bilan aniqlanadi. Avtomobil harakati davomida haydovchiga turli darajadagi shovqinlar ta‘sir etib [1,10,18,21,22], uning tez charchashiga sabab bo‘ladi.

Haydovchining kasbga tayyorlanganligi uning yoshi, ish staji, mehnat faoliyati davrida olgan kasbiy bilimlari va mahorati (ko‘nikmalari) bilan aniqlanadi. Haydovchilikka ruhiy tayyorgarlik ham shu o‘rinda muhim ahamiyat kasb etadi.

Haydovchining ish qobiliyati uning yuqori sifatli ko‘rsatkichlari va o‘z vazifasini samarali bajara olishi bilan aniqlanadi.

Yo‘llarning holati va jihozlari, yo‘l harakatini tashkil etish darajasi, transport oqimining jadalligi va tarkibi, harakat tezligi va muhit ham haydovchining kasbiy ishonchliligiga katta ta‘sir etadi.

Haydovchi mehnatining ruhiy-fiziologiyasi haydovchilarning kasbiy faoliyatidagi ruhiy jarayonlarni, ularga qo‘yilishi lozim bo‘lgan talablarni, uning kasbiy ishonchliligini oshirishga, sog‘ligini saqlashga va ish unumdorligini oshirish tamoyillarini o‘rganadi.

Bu izlanishlarga haydovchining inson sifatida bosh miya qobig‘idagi fiziologik jarayonlar asos bo‘lib xizmat qiladi, ya‘ni:

- kasbiy faoliyati davrida mahoratini oshirish;
- o‘z faoliyatini tahlil qila olish (kuzatuvlari, tajribasi va bilimlarini

umumlashtirish);

- mahorati, faqat kerakli axbarotlarni xotirada saqlab qolish va qayta qo'llash;
- bir marta qilgan xatoni yana qaytarmaslik;

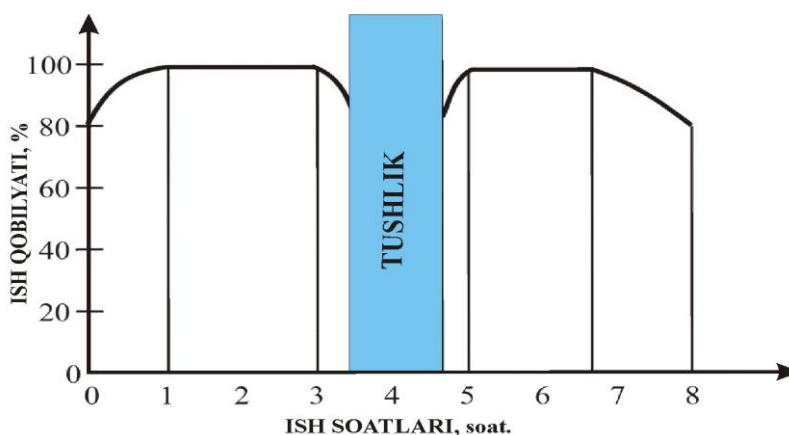
-har xil sharoitlardagi faoliyatlarga ko'nikish;

-AHYPM tizimining elementlaridagi nosozlik va yuzaga kelgan kamchiliklarni o'z xatti harakatlari bilan bartaraf eta olish;

-kasbiy faoliyatiga tegishli salbiy va ijobiy odatlarning paydo bo'lishi va hakoza.

Haydovchining fiziologik imkoniyatlari uning sog'ligiga, jismoniy ahvoriga bog'liqdir [6,7, 14, 16,17], uning ish qobilyatini aniqlab beruvchi omil vazifasini bajaradi.

Haydovchining ish qobilyati ish jarayonida charchashi oqibatida pasayishi uning ruhiy holatini tavsiflovchi sifatlariga ham salbiy ta'sir etadi. Ish qobilyatining pasayishi haydovchini ko'p xatolarga yo'l qo'yishiga va natijada YTHni sodir bo'lish ehtimolining ortib ketishiga olib keladi.

1-rasm. Haydovchining ish qobilyatini ish soatlari davomida o'zgarish grafigi.

Haydovchining ish qobilyati ish faoliyati davomida charchashi oqibatida pasayib boradi. Ma'lum muddat o'tgandan keyin haydovchi dam olsa u yana tiklanadi (1 - rasm). Agar haydovchining dam olganidan keyin ham ish qobilyati tiklanmasa, bu o'ta charchash deb ataladi. Masalan, kechasi yaxshi va to'yib uxlamasa, xuddi shuningdek xaftaning oxiriga kelib charchoqlar yig'ilib borganligi uchun bu ham o'ta charchashga olib keladi.

Haydovchi ish qobilyatining ish kuni davomida o'zgarib borishini 3 davrga ajratish mumkin.

Birinchi davr – kirish bo'lib, haydovchi dam olishdan so'ng ishga chiqqani uchun ma'lum vaqt yo'l sharoitiga ko'nika olmaydi. Vaqt o'tishi bilan uning ish qobilyati ortib boradi.

Ikkinchi davrning boshida ish qobilyati o'zining eng katta qiymatiga etadi va ma'lum vaqt davomida turg'in saqlanib qoladi.

Ish vaqtini davom etishi bilan shunday davr boshlanadiki, endi ish qobilyati yana pasaya boradi [17]. Tushlik va dam olish haydovchining ish qobilyatini yana ortishiga olib

keladi. Kunning oxiriga kelib charchoqni ortishi oqibatida ish qobilyati ma'lum bir jadallik bilan pastga qarab ketadi.

Har bir haydovchining ish kuni "Avtomobil haydovchilarining ish soatlari va dam olishlari haqida nizom" asosida tashkil etilishi kerak.

Ushbu nizomga ko'ra haydovchining haftalik jami ish soati 41 soat, kunlik 7 soat va dam olish kuni arafasida 6 soat qilib belgilangan, ya'ni ish kuni 1soatga qisqartirilishi kerak. Agar ishlab chiqarish sharoiti 7 soatlik ish soatini ta'minlay olmasa ish soati 10 soatgacha cho'zilishi mumkin 12 soatlik ish kuni esa faqat kasaba uyushmasi mar- kaziyo'q' mitasining ruxsati bilan tashkil etilishi mumkin. Haydovchining ish kunini rejalashtirishda har ikki kunlik ish soatiga 4 soat va bir yildagi ish soatiga qo'shimcha 120 soatdan ortiq ishlashiga ruxsat etilmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qarshiboyev Sh. E., Mamayev G'.I., Azimov A., Xoshimova Sh.R. Harakat xavfsizligini tashkil etish asoslari (O'quv qo'llanma).-J.: 2020, 320 bet. Azimov A. "Jizzax shahri I. Karimov shoh ko'chasida transport shovqinini tadqiq etish" Jizzax-2019, 101 bet

2. Eshquvvatovich, I. S., & Abdurakhimovich, P. U. (2021). The importance of the level of motorization in the development of vehicle maintenance. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(1), 18-26.

3. Akmal XXX Azimov, & Jamshid Zokir o'g'li Tojiyev (2022). Avtomobil harakat tezligi va boshqaruv mexanizmlarining yo'l harakati xavfsizligini tashkil etish samaradorligiga ta'siri. *Academic research in educational sciences*, 3 (2), 730-738.

4. Akmal Azimov, & Jamshid Hamroyev (2022). Chorrahaldagi halokatlik ko'rsatkichini pasaytirish va bartaraf etish usullari. *Academic research in educational sciences*, 3 (2), 512-519. doi: 10.24412/2181-1385-2022-2-512-519

5. Тожиев, Ж. З. Ў. (2020). Кафолат даврида бузилишларни олдини олиш мақсадида автомобилнинг техник ҳолатини текшириш. *Academic research in educational sciences*, (3), 115-119.

6. Allaqulovich, N. U. (2022). Development of a mechatronic control system for automotive engines. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(4), 1-8.

7. Пардабоев, У. А. (2021). Дорожно-транспортные происшествия с участием пешеходов. *Вестник науки*.

8. Пардабоев, У. (2021). Перспективные методы преподавания в высших учебных заведениях. *Общество и инновации*, 2(10/S), 488-492.

9. Пардабоев, У. А., Тураев, Э. Н., & Исроилов, Ф. И. (2021). Методические рекомендации улучшения показателей газобаллонных автомобилей. *Вестник науки*, 2(2), 91-96.

10. Akmal Azimov, & Jamshid Hamroyev (2021). Jizzax shahri Sharof Rashidov shoh ko'chasida avtomobil shovqiniga ta'sir etuvchi omillar tahlili va shovqin muhofazasini tashkil etish metodlari. *Academic research in educational sciences*, 2 (11), 1079-1088.

11. Тожиев, Ж. (2021). Автотранспорт корхоналарида мавжуд ёрдамчи устахоналар фаолиятини ташкил қилиш ва такомиллаштириш. *Academic research in educational sciences*, 2(5), 1344-1353.
12. Akmal Azimov (2020). Avtomobilsozlik sanoatida polimer va kompozit materiallardan foydalanishning samaradorlik ko'rsatgichlari. *Academic research in educational sciences*, (1), 61-67. doi: 10.24411/2181-1385-2020-00010
13. Abdurakhimovich, P. U., & Kankelovna, Q. B. (2022). Practical measures to regulate safe traffic at crosses. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(4), 67-75.
14. Jamolovich, N. J. (2022). Method of calculating the movement of vehicles on sharp turns of the road. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(4), 9-20.
15. Пардабоев, У. А. (2021). Современные технологии для транспортных систем. *Вестник науки*, 4(12 (45)), 205-209.
16. Akmal Azimov, & Abdularim Muxtarov (2021). Avtotransport korxonalarida texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash ishchilarini kompetensiyaviy yondoshuv asosida tayyorlash va malakasini oshirish metodikasi. *Academic research in educational sciences*, 2 (1), 258-265. doi: 10.24411/2181-1385-2021-00033
17. Akmal Azimov, & Abdukarim Muxtarov (2021). Yo'lovchi tashuvchi avtotransport korxonalarining samaradorligini belgilovchi omillar tahlili. *Academic research in educational sciences*, 2 (4), 1395-1340. doi: 10.24411/2181-1385-2021-00749
18. Акмал Азимов, & Джамшид Хамроев (2021). Диагностика двигателя автомобиля по стандартным нормам шума. *Academic research in educational sciences*, 2 (3), 165-173. doi: 10.24411/2181-1385-2021-00382
19. Azimov, A. (2020). Factors affecting noise reduction on automobile roads. *Scientific and technical journal of Namangan institute of engineering and technology*.
20. Азимов Акмал., & Тожиев Жамшид (2021). Автомобиль йўлларида автотураргоҳларни ташкил этишдаги мавжуд муаммолар таҳлили ва уларнинг асосий ечимлари. *Инновацион технологиялар*, (4 (44)), 53-58.
21. Akmal, A. (2021). Analysis of technical parameters that determine the efficiency of vehicle steering. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(1), 48-55.
22. Azimov, A., & Khamroev, J. (2022). The role of the driver in the effective organization of road safety. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(4), 116-121.
23. Akmal Azimov, & Mahliyo Akbar Qizi Kamolova (2022). Avtomobil manevrlarini samarali qo'llash orqali harakat xavfsizligini oshirish usullari. *Academic research in educational sciences*, 3 (3), 996-1002.
24. Рахматуллаев, М. Х., Хужаназаров, Б. Ф., & Тагаев, Х. С. (2016). Устойчивость и распад струи выхлопных отработавших газов в атмосферной среде. *Молодой ученый*, (7-2), 67-70.

25. Шукуров, Р. У., Шукуров, Н. Р., & Хужаназаров, Б. Ф. (2020). Энергетический подход в изучении процесса изнашивания рабочих органов землеройных машин. Молодой ученый, (16), 168-171.
26. Шукуров, Р., Шукуров, Н., & Хужаназаров, Б. (2020). К вопросу повышения износостойкости рабочих органов землеройных машин. Образование, наука и технологии: актуальные вопросы, инновации и достижения, 241-245.
27. Хужаназаров, Б. Ф. (2022). Повышение эффективности работы бульдозера при разработке грунта. Инновацион технологиялар, 1(1 (45)), 32-35.
28. Хо'janazarov, В. (2022). Xalq xo'jaligida ishlatilayotgan buldozerlarini kesuvchi ishchi jihozlarning chidamliligini oshirish usullari. Involta Scientific Journal, 1(3), 1-5
29. Tojiyev Jamshid Zokir ugli. (2022). Evaluation of characteristics of different roads and tires in climate conditions. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 1(5), 8–15. Retrieved from
30. Tojiyev Jamshid Zokir ugli. (2022). Methods of modeling the educational process in a technical university. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 1(4), 43–50. Retrieved from